

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное образовательное учреждение
высшего образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"
Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая

подписано электронно-цифровой подписью

Программа дисциплины

Современный татарский язык: Лексикология, фразеология Б1.В.Од.10.4

Направление подготовки: 44.03.01 - Педагогическое образование

Профиль подготовки: Родной (татарский) язык и литература

Квалификация выпускника: бакалавр

Форма обучения: заочное

Язык обучения: русский

Автор(ы):

Галиуллина Г.Р.

Рецензент(ы):

Хадиева Г.К.

СОГЛАСОВАНО:

Заведующий(ая) кафедрой: Галиуллина Г. Р.

Протокол заседания кафедры № ____ от "____" 201 ____ г

Учебно-методическая комиссия Института филологии и межкультурной коммуникации (Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая):

Протокол заседания УМК № ____ от "____" 201 ____ г

Регистрационный № 902372518

Содержание

1. Цели освоения дисциплины
2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы
3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля
4. Структура и содержание дисциплины/ модуля
5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения
6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов
7. Литература
8. Интернет-ресурсы
9. Материально-техническое обеспечение дисциплины/модуля согласно утвержденному учебному плану

Программу дисциплины разработал(а)(и) заведующий кафедрой, д.н. (профессор) Галиуллина Г.Р. кафедра татарского языкоznания Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая , Gulshat.Galiullina@kpfu.ru

1. Цели освоения дисциплины

Целями освоения дисциплины Родной язык: лексикология являются изучить лексической системы татарского языка, научить студентов теоретическому осмыслению языковых явлений и разбору основных единиц татарского языка в рамках структурно-семантической концепции.

Задачи курса:

- сформировать базовый понятийный аппарат лексикологии и фразеологии современного татарского языка;
- сформировать представления о роли лексико-семантической системы в осуществлении экспрессивной, коммуникативной и прагматической функций татарского языка
- выработать умения соотносить знания по лексикологии со знаниями по другим разделам учебной дисциплины;
- помочь овладеть методами лексического, структурного синхронического анализа;
- показать нормативность языковых явлений и тенденции их развития, особенностей функционирования в различных социолингвистических условиях;
- сформировать навыки самостоятельной работы с учебной, научной и справочной литературой.

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы высшего профессионального образования

Данная учебная дисциплина включена в раздел "Б1.В.ОД.10 Дисциплины (модули)" основной образовательной программы 44.03.01 Педагогическое образование и относится к обязательным дисциплинам. Осваивается на 1 курсе, 1 семестр.

Для освоения данной дисциплины необходимы знания, полученные в результате обучения в средней общеобразовательной школе, в частности, студенты должны иметь общие представления о лексико-семантической системе языка, о генетических пластах лексики, об основных типах словарях, о фразеологическом фонде языка; а также знания, параллельно полученные при освоении курсов "Введение в языкоznание" и "Введение в теорию коммуникации".

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

В результате освоения дисциплины формируются следующие компетенции:

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК-1 (общекультурные компетенции)	■ владение культурой мышления; способность к восприятию, анализу, обобщению информации, постановке цели и выбору путей ее достижения
ОК-4 (общекультурные компетенции)	■ способность принимать организационно-управленческие решения в нестандартных ситуациях и готовность нести за них ответственность
ПК-1 (профессиональные компетенции)	■ способность демонстрировать знание основных положений и концепций в области теории и истории основного изучаемого языка, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста, представление об истории, современном состоянии и перспективах развития филологии

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ПК-2 (профессиональные компетенции)	владение базовыми навыками сбора и анализа языковых и литературных фактов с использованием традиционных методов и современных информационных технологий
ПК-5 (профессиональные компетенции)	способность применять полученные знания в области теории и истории основного изучаемого языка и литературы, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста в собственной научно-исследовательской деятельности

В результате освоения дисциплины студент:

1. должен знать:

основные проблемы теоретической лексикологии и лексико-семантических особенностей родного (татарского) языка;

2. должен уметь:

применять полученные знания в области лексикологии в научно-исследовательской и других видах деятельности;

3. должен владеть:

основными методами изучения лексических значений в лексикологии; практическими навыками лексико-семантического и генетического анализа.

4. должен демонстрировать способность и готовность:

применять полученные знания в области лексикологии в научно-исследовательской и других видах деятельности;

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

Общая трудоемкость дисциплины составляет 3 зачетных(ые) единиц(ы) 108 часа(ов).

Форма промежуточного контроля дисциплины: экзамен в 1 семестре.

Суммарно по дисциплине можно получить 100 баллов, из них текущая работа оценивается в 50 баллов, итоговая форма контроля - в 50 баллов. Минимальное количество для допуска к зачету 28 баллов.

86 баллов и более - "отлично" (отл.);

71-85 баллов - "хорошо" (хор.);

55-70 баллов - "удовлетворительно" (удов.);

54 балла и менее - "неудовлетворительно" (неуд.).

4.1 Структура и содержание аудиторной работы по дисциплине/ модулю

Тематический план дисциплины/модуля

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практи- ческие занятия	Лабора- торные работы	
1.	Тема 1. Введение	1	1	1	0	0	
2.	Тема 2. Семасиология	1	2	1	4	0	
3.	Тема 3. Генетическая характеристика татарской лексики	1	3	1	4	0	

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практи- ческие занятия	Лабора- торные работы	
4.	Тема 4. Системные связи слов, определяемые характером функционирования	1	4	0	1	0	
5.	Тема 5. Фразеология	1	5	0	2	0	
6.	Тема 6. Ономастика и этимология. Лексикография	1	6	1	1	0	
.	Тема . Итоговая форма контроля	1		0	0	0	Экзамен
	Итого			4	12	0	

4.2 Содержание дисциплины

Тема 1. Введение

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Лингвистиканың бер тармагы буларак лексикология, аның төп максаты һәм бурычлары. Лексикология фәненең төп төшөнчәләре һәм карала торган төп проблемалар. Лексикология фәненең башка фәннәр белән бәйләнеше. Татар лексикологиясенең барлыкка килүе һәм үсеше, фәнни юнәлешләре, өйрәнелү тарихы. Лексикология фәненең төп юнәлешләре: тасвирлама лексикология, тарихи лексикология, чагыштырма лексикология. Лексикологиянең төп тармаклары: семасиология, ономасиология, фразеология ? тотрыклы сүзтезмәләрне; этимология, лексикография, ономастика. Лексика һәм лексикология. Төп лексик берәмлек буларак сүз. Сүзнең төп үзенчәлекләре. Сүз һәм фонема, сүз һәм сүзтезмә. Сүз һәм төшөнчә. Сүздә парадигматик, синтагматик, эпидигматик мәнәсәбәтләр. Денотат, сигнификат, коннотат. Сүзнең лексик һәм грамматик мәгънәсе. Лексик мәгънә структурасы. Лексик мәгънә типлары. Лексик-семантик кыр.

Тема 2. Семасиология

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Слово как лексическая единица. Понятие и слово. Значение слова, парадигматические, синтагматические и эпидигматические отношения. Основные типы лексических значений. Антонимы. Омонимы. Синонимы.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Сүз мәгънәсенән үсеше. Номинатив мәгънә. Лексик мәгънә киңәю һәм тараю күренешләре. Моносемантик һәм полисемантик сүзләр. Күп мәгънәле сүзнең мәгънә структурасы. Семантик чылбыр. Күп мәгънәле сүз типлары. Метафора, аның төрләре: номинатив метафора, поэтик метафора, индивидуаль метафора. Метонимия, аның нигезендә булган бәйләнешләр: әйбер һәм аның материалы, процесс һәм аның нәтижәсе, эш, аның урыны, форма һәм аның эчтәлеге, автор һәм ул ижат иткән әйбер, әсәр, пространстводагы уртақлық, әйбер һәм аның әшләнү урыны. Синекдоха, аның төрләре: мәгънә киңәю, мәгънә тараю. Функция буенча күчеш. Полисемантик сүзләрнең сөйләмдә функциональ-стилистик вазифалары. Лексик омонимнар турында тәшенчә. Мәсьәләнең татар тел белемендә өйрәнелеше (Абдуллина Р., Хакимҗанов Ф. һ.б.) Омонимнарның барлыкка килү юллары. Омонимнарың лексик-семантик, грамматик мәгънәләре. Омонимнарның ясалышлары яғыннан төрләре: төп һәм ясалма омонимнар. Лексик-семантик һәм грамматик мәгънәләре яғыннан төрләре: лексик, лексик-грамматик, грамматик омонимнар. Әйтеш-язылышлары яғыннан төрләре: саф лексик омонимнар, омофон, омоформа, омограф. Омонимия һәм полисемия. Паронимнар. Омонимнарның функциональ-стилистик вазифасы. Омонимнар сүзләге. Синонимнар турында тәшенчә. Синонимнарның татар тел белемендә өйрәнелү торышы (Ш.Ханбикова, Ф. Сафиуллина, Г. Саттаров һ.б.). Синонимик рәт, доминанта сүз тәшенчәләре. Синонимнарның барлыкка килүе. Синонимнарның дифференциаль-семантик билгеләре. Тел һәм окказиональ синонимнар. Синонимнарның төрләре: идеографик, абсолют, стилистик, эмоциональ-экспрессив синонимнар. Телдә антонимия күренеш, аның барлыкка килүе һәм табигате. Антонимия һәм полисемия. Антонимия һәм синонимия. Мәгънә үзлекләренә карап антонимнарның төрләре. Тел антонимнары һәм контекстуаль антонимнар. Антитеза, оксюморон. Антонимнарның функциональ-стилистик вазифасы. Антонимнар сүзләге.

Тема 3. Генетическая характеристика татарской лексики

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Татар тел лексикасына генетик характеристика. Генетическая характеристика татарской лексики: генетик фонд һәм контактлар юлы белән барлыкка килгән лексикага билгеләмә. Саф төрки чыгышлы сүзләр тәшенчәсенә анатама, аның гомумтөрки лексикага мәнсәбәте. Төрки телләрнен фонетик-морфологик, лексик-семантик үзенчәлекләре. Борынгы төрки сүзләрнен хәзерге татар телендә кулланылыш үзенчәлекләре. Борынгы төрки сүзлек, аның нигезендә хәзерге татар теле лексикасына қыскача күзәтү. Төрки чыгышлы сүзләрдә борынгы дөнья картинасы. Алынма лексика тәшенчәсенә билгеләмә. Татар теленә башка телләрдән сүзләр алынуның лингвистик һәм ижтимагый-тарихи алшартлары. Төрки-татар телендә борынгы алымналар: кытай, санскрит, скиф, монгол, фин-угор чыгышлы сүзләр. Алынма лексиканының татар тел белемендә өйрәнелүе (Ә. Ахунҗанов, И. Әүхәдиев, М. Мәхмүтов, Ж. Зәйнүллин, Э. Федорова һ.б.).

практическое занятие (4 часа(ов)):

Татар телендә гарәби һәм фарсы чыгышлы сүзләр, аларның үтеп керү юллары һәм сәбәпләре. Гарәп алынналарының үтеп керү этаплары. Ислам диненең гарәп алынналарын кабул итүдәге роле. Фарсы сүзләренең төп үтеп керү юллары һәм сәбәпләре. XX гасырга кадәр әлеге төр алынналарының кабул ителү үзенчәлекләре. XX йөздә гарәп һәм фарсы алынналарының кулланылыш үзенчәлекләре. XX гасыр ахырында бу төр алынналарының татар теленә кабат кайту һәм кулланылыш даирәсе кинәю. Гарәп-фарсы алынналарының тематик төркемнәре. Фонетик һәм грамматик билгеләре. Үзләштерү процессында барлыкка килгән грамматик, фонетик һәм семантик үзгәрешләр. Татар телендә рус һәм Европа телләреннән көргөн алынналар. Тұлсынча үзләштерелгән лексика, варваризмнар һәм экзотизмнар. Татар тел белемендә рус һәм Европа алынналарының өйрәнелүе (Ә. Ахунҗанов, Н. Максимов, М. Хайруллин, Е. Абдуллин һ.б.). Рус (славян) алынналарының үтеп керү чорлары: IX-XVI ғг., XVIII гасырга кадәрге чор, XVIII-XX гасыр башы, XX гасыр, XX гасыр ахырыннан бүтәнгәчә чор. Рус алынналарының тематик төркемнәре. Фонетик, морфологик һәм лексик үзләштерү. Рус һәм Европа телләреннән көргөн сүзләрнең бер өлеше (кулланылу тарихы зур булганнары) яраклашу, XX гасырда үзгәрешсез үтеп керү. Европа алынналарының, рус теле аша керү сәбәпле, рус теленең закончалыкларына буйсынган хәлдә үтеп керү. Халықара сүзләрнең татар телендә кулланылыши. Халықара лексиканың типологик, генетик һәм тематик яссылыкта хәрактерлау. Татар телендә калькалаштыру күренеше, калькаларның төрләре: 1) семантик калькалар; 2) структур-семантик калькалар: а) тулы калька - сүз тұлсынча тәржемә ителә; б) ярымкалька - чит телдәге күшма сүзнең бер өлеше генә калькалаштырыла.

Тема 4. Системные связи слов, определяемые характером функционирования практическое занятие (1 часа(ов)):

Сүзлек составының стилистик дифференциациясе һәм лингвистик прагматика. Татар теле лексикасында чикле һәм ирекле кулланылыштагы сүзләр. Гомумкулланылыш сүзләре, аларның татар халкы арасында ирекле кулланылыши (анлаешлы булуы). Территориаль яисә ижтимагый яктан чикле сүзләр: диалекталь лексика, профессиональ лексика, жаргон һәм арго сүзләр. Чикле кулланылыштагы сүзләрнең функциональ-стилистик вазифалары. Диалекталь лексика төрләре: фонетик диалектизмнар, семантик диалектизмнар, морфологик диалектизмнар, алынма диалектизмнар, этнографик диалектизмнар. Профессиональ лексиканың барлыкка килүе һәм хәзерге көндө үсеш-үзгәреше, аның баю юллары. Жаргон һәм арго сүзләрнең төрләре: киң катлам кешеләр телендә кулланыла торган; тар, ябык колективларда башкаларга аңлашылмаслык итеп, конспирация максатыннан кулланыла торган сүзләр. Сленг тәшенчәсе.

Тема 5. Фразеология

практическое занятие (2 часа(ов)):

4. Түбәндәгә жәмләләрдәгә тотрыкли әйтелмәләрне табып, лексик-семантик төрләрен (фразеологик бөтен (бердәмлек), нығыма, тезмә) күрсәтегез. 1) Иштең ишәк чумарын! Мин сиң алай дип әйттәмени? (Г. Камал) 2) Бу илләрдә торып калсам, Ярамас кызга күз салсам, Атамның каргышын алсам? Качыйм тизрәк бу илләрдән! (Г. Кандалый) 3) Маңсәрвәр үзенең кунакчыллығы, яғымлы һәм акыллы ханым булуы белән рәиснең күңелен әретә башлаган иде инде. (А. Гыйләҗев) 4) Эре яңгыр, жил белән бурый-бурый, тәрәзә яңакларына, чоланга, түбә карниزلарына бәрелә-бәрелә сендереп яуды. (М. Мәңдиев) 5) Күпләрнең шулай үз-үзләрен яклый алмаулары, бер сукканга егылып тәшүләре минем өчен кызык қына иде. (Ф. Яруллин) 6) Асығыз, кисегез, мулла абзый җаным, яратмыйм шул ужым бозавын, ? дип кыз калку күкрәкләрен калтыратып елады. (М. Мәңдиев) 7) Аның өчен минем колак итемне ашап бетерделәр инде, бер көн Сөләйман шуның өчен минем белән сөйләшмәде дә. (С. Рәмиев)

Тема 6. Ономастика и этимология. Лексикография

практическое занятие (1 часа(ов)):

этимология. Ономастика. Ее основные разделы и объекты их изучения. Основные этапы развития татар. ономастики. Взаимосвязь между апеллятивной и ономастической лексики. Основные направления исследования ономастических единиц. Этимология. Объекты этимологического анализа. Основные принципы этимологического анализа. Народная этимология. Этимологические словари тюркских языков и татарского языка

практическое занятие (1 часа(ов)):

Этимология фәне, аның өйрәнү объекты түрүндә төшөнчә. Этимологик анализ объектлары. Мотивлаштыруучы сүз, мотивлашкан сүз төшөнчәләре. Этимон, аның үзенчәлекләре. Этимологик анализың төп принциплары: фонетик принцип, сүз ясалышы принципы, семантик принцип. Халық этимологиясе, аның нигезен тәшкил иткән төп үзенчәлекләр. Деэтимологизация күренеше. Төрки телләренү һәм татар теленең этимологик сүзлеге (Вамбери, М. Расянен, Дж. Клоссон, Севорян, Р. Эхмәтъянов һ.б.). Ономастика фәне, аның өйрәнү объекты, бурычлары. Ономастиканың төп тармаклары: антропонимика, топонимика, зоонимика, космонимика, теонимика, эргонимика. Татар ономастикасы фәнен үсешенең төп этаплары. Казан ономастика мәктәбе, төп тармаклар буенча эшләүче галимнәр. Апеллятив һәм ономастик берәмлекләренең үзара бәйләнеше. Ялгызлык исемнәре бирелүнен төп мотивлары. **ЛЕКЦИЯ ♦6.** Татар лексикографиясе Лексикография фәне, аның өйрәнү объекты, бурычлары. Гамәли һәм теоретик лексикография, аларның функцияләре. Татар лексикографиясенең формалашуы һәм үсеше. Сүзлекләрнең типлары: энциклопедик һәм филологик сүзлекләр, аларның төzelү принциплары. Энциклопедик сүзлекләрнең 2 төре: 1) универсаль (жәмғиять тормышы һәм фәннең төрле тармакларыннан системага салынган мәгълүматлар) һәм 2) махсус (фәннең аерым тармагы түрүндә системага салынган мәгълүматлар). Филологик сүзлекләрнең төрләре: 1) тәржемәи (сүзнең мәгънәсе башка телдәге сүз белән бирелә), 2) бер тел сүзлекләре. Бер тел сүзлекләре максаты, эчтәлегенә карап берничә төргә аерылалар: 1) анлатмалы сүзлекләрдә сүзнең мәгънәсе, кулланылыши, грамматик һәм фонетик, стилистик үзенчәлекләре күрсәтелә; 2) алышмалар сүзлеге теге яки бу телгә икенче телдән кереп урнашкан сүзләрне туплый; 3) синонимнар сүзлегендә телнен синонимик байлығы бирелә; 4) этимологик сүзлекләрдә сүзнең этимоны ачыклана; 5) диалектологик сүзлекләрдә телнен аерым шивәләрендә кулланылган сүзләр туплана, әдәби телдәге варианты бирелә; 6) фразеологик сүзлекләр телдә кулланылышта йәри торган тотрыкли әйтелмәләрне туплый, мәгънәләрен бирә; 7) орфографик сүзлекләрдә телдәге сүзләрнен дөрес язылыши күрсәтелә; 8) Терминнар сүзлегендә телдә кулланыла торган терминнарга анлатма бирелә; 9) ономастик сүзлекләрдә, максатына карап, төрле ялгызлык исемнәре, аларның мәгънәләре, килеп чыгышлары күрсәтелә. Төрки-татар лексикографиясе тарихына кыскача күзәтү.

4.3 Структура и содержание самостоятельной работы дисциплины (модуля)

N	Раздел дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
1.	Тема 1. Введение	1	1	подготовка к контрольному опросу	8	контрольный опрос
2.	Тема 2. Семасиология	1	2	коллоквиум	15	коллоквиум
3.	Тема 3. Генетическая характеристика татарской лексики	1	3	контрольный опрос	15	контрольный опрос

N	Раздел дисциплины	Се-мestr	Неде-ля семе-стра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудо-емкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
4.	Тема 4. Системные связи слов, определяемые характером функционирования	1	4	тест	15	Тестовые задания:
5.	Тема 5. Фразеология	1	5	контрольный опрос	15	Контрольный опрос
6.	Тема 6. Ономастика и этимология. Лексикография	1	6	реферат	15	написание реферата
	Итого				83	

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

Вузовское освоение курса "Основной язык: лексика современного татарского языка" предполагает использование как традиционных, так и инновационных образовательных технологий и требует рационального их сочетания.

Традиционные образовательные технологии подразумевают использование в учебном процессе таких методов работ, как лекция, практическое занятие, семинар, самостоятельная работа студентов, рефераты и др.

Во время занятий могут быть использованы и современные информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, интернеттестирование, фото-, аудио- и видеоматериалы.

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

Тема 1. Введение

контрольный опрос , примерные вопросы:

В каких направлениях изучается лексика современного татарского языка? Перечислите основные объекты изучения разделов лексикологии.

Тема 2. Семасиология

коллоквиум , примерные вопросы:

1. Предмет и статус лексикологии и семасиологии в системе лингвистических дисциплин. 2. Лексика и лексикология. 3. Аспекты изучения лексикологии, основные разделяя лексикологии и их объект исследования. 4. Слово как знаковая единица языка и его отличие от других знаков. 5. Структуры и типы словесных знаков по характеру функций в языке и речи.

Тема 3. Генетическая характеристика татарской лексики

контрольный опрос , примерные вопросы:

1. Генетическая характеристика татарской лексики. Фонетико-морфологическая и лексико-семантическая характеристика исконной лексики. 2. Арабо-персидские заимствования, их лингвистические особенности. Функционирование в современном татарском языке

Тема 4. Системные связи слов, определяемые характером функционирования

Тестовые задания: , примерные вопросы:

1. Аерым бер стильгә беркетелмәгән, тәрле стильтәрдә синонимнары булган, стилистик бизәкләрдән азат сүзләр ... лексика дип атала. 2. Бер телдә сөйләшүче кешеләрнен барысына да анлашыла, тормышта ин әңәмиятле тәшенчәләрне анлата торган сүзләр ... сүзләре дип атала. 3. Татар телендә ... диалект бар. 4. Территориаль чикле сүзләр ... лексикага керә. 5. Аерым тәбәк халкының гореф-гадәтләрен чагылдыра торган диалекталь лексиканың тәре - 6. Әчкеч, үмер, қыдый сүзләре диалектизмының тәре. 7. Аерым бер һөнәр ияләренең теледә кулланыла торган сүзләр - 8. Уртак қөнкүреш шартларында, бердәй кызыксыну белән яшәүче кешеләр теленә хас лексика ... дип атала. 9. Бер мәгънәле, тәшенчә һәм предметларны тәгәл атый торган сүз яисә сүзтезмә ... дип атала. 10. Мәгънә белдерү мөмкинлегеннән чыгып, терминнар ... сүзләргә керәләр. 11. Көндәлек кулланылышта булган, татар телендә сөйләшүчеләргә гадәти саналган сүзләр кулланылыш дәрәжәсе яғыннан ... лексика дип аталалар. 12. Иҗтимагый яктан чикле, бер төркем кешеләр телендә генә кулланыла торган сүзләр: 1) диалекталь сүзләр дип атала 2) гомумкулланылыш сүзләре дип атала 3) жаргон сүзләр дип атала. 13. Түбәндә бирелгән төркемнәрнең кайсында гомумкулланылыш сүзләре бирелә? 1) күлмәк, тупса, бармалы 2) айбагыш, бәләкәй, кучат 3) бара, тәрәзә, ńичшикsez 14. Кандый, кашак, тәтәй, әнәкәй сүзләренең кулланылыш даирәсен билгеләгез: 1) гомумкулланылыш сүзләре 2) гади сөйләм сүзләре 3) диалекталь сүзләр 15. һөнәрчелек лексикасы дип, ... 1) нинди дә булса бер һөнәрне (профессияне) белдерүче сүзләрне атыйлар; 2) аерым һөнәр (профессия) кешеләре генә куллана торган сүзләрне атыйлар; 3) завод-фабрикаларда эшләүче кешеләрнең сөйләшу үзенчәлекләрен атыйлар. 16. Жәмлә, нокта, фигыль төркемчәләре, күкрәк читлеге, өчпочмак кебек сүзләр: 1) диалекталь сүзләр 2) гомумкулланылыш сүзләре 3) терминнар 17. Аерып бирелгән сүз кайсы төркемгә керүен билгеләгез: Үрләрене менгәч, туган ягым, Рәшәң белән битет юдың син? (С. Хәким) 1) гомумкулланылыш сүзе 2) һөнәрчелек сүзе 3) искергән сүз

Тема 5. Фразеология

Контрольный опрос , примерные вопросы:

1. Виды фразеологических единиц. 2. Отличие фразеологизмов от других единиц языка. 3. Практическое задание: Определить стилистические функции представленных фразеологизмов.

Тема 6. Ономастика и этимология. Лексикография

написание реферата , примерные темы:

1. Топонимия г. Казани 2. Антропонимы арабского происхождения в составе фразеологизмов.
3. Употребление мифонимов в татарском языке. 4. Тюркская лексика в составе татарской ойкономии. 5. Эргонимы г. Казани.

Итоговая форма контроля

экзамен (в 1 семестре)

Примерные вопросы к итоговой форме контроля

Перечень вопросов для зачета

1. Татар телендә актив һәм пассив лексика. Тарихи сүзләр (историзмнар) һәм архаизмнар, аларның типлары.
2. Публицистика һәм фәнни-популяр әдәбият стильтәре өчен характерлы лексика.
3. Гади сөйләм лексикасы. Гади сөйләм сүзләренең төрләре.
4. Татар лексикографиясенең тәрле типтагы сүзлекләре. Аларның төзелү принциплары.
5. Диалекталь лексиканы әдәби телдә куллану мәсьәләсе.
6. Татар телендә антонимик парлы сүзләр һәм аларның стилистик кул?ланылыши.
7. Татар телендә синонимнар һәм аларны өйрәнүнен торышы.
8. Диалекталь лексиканың матур әдәбият өсәрләрендә стилистик мак?сатлардан чыгып кулланылыши.

9. Фразеологик берәмлекләрне семантик-грамматик яктан төркемләү: фразеологик ныгытмалар, бөтөннәр, тезмәләр.
10. Татар фразеологиясе, аның өйрәнү предметы буларак фразеологик әйтелмәләр, аларның төп билгеләре.
11. Татар телендә эмоциональлекне һәм экспрессивлыкны белдерү чарапары. Эмоциональ-экспрессив сүзләрнең стилистик кулланылыши.
12. Профессиональ лексика, аның үзенчәлекләре.
13. Татар телендә рус теле аша көргөн интернациональ лексика. Аны ге?нетик һәм тематик яссылыкта классификацияләү.
14. Татар телендәге парлы сүзләрнең лексик-семантик үзенчәлекләре
15. Татар телендә антонимнар һәм аларның төрләре.
16. Татар телендә синонимнар һәм аларның төрләре.
17. Татар телендә омонимнар һәм аларның төрләре.
18. Татар телендә табу һәм эвфемизмнар.
19. Лексикологиянең тармаклары. Аларның өйрәнү объектлары һәм бурычлары.
20. Соңғы елларда татар лексикологиясе, ономастикасы һәм лексикографиясе буенча басылып чыккан фәнни хәзмәтләр.
21. Тел белеменең бер тармагы буларак лексикология. Аның предметы һәм бурычлары.
22. Лексика һәм лексикология.
23. Кулланылу дәрәҗәсе яғыннан татар теленең сүзлек составы (актив сүзләр, искергән сүзләр, яңа сүзләр- неологизмнар һ.б.).
24. Татар антропонимикасы.
25. Фразеологик әйтелмәләрнең әдәби әсәрләрдә кулланылыши.
26. Татар теленең аңлатмалы сүзлекләре.
27. Неологизмнар. Аларның ясалу, барлыкка килү юллары.
28. Синонимнарның әдәби әсәрләрдә кулланылыши.
29. Кулланылыш сферасы яғыннан татар әдәби теленең сүзлек составы.
30. Сүз һәм төшенчә, алар арасындагы мөнәсәбәт.
31. Татар лексикографиясенең төп үсес этаплары.
32. Татар телендә сүз парланышу күренеше.
33. Антонимнарның әдәби әсәрләрдә тел-сурәтләү чарасы буларак кулланы?лыши.
34. Әдәби тел лексикасының төп чыганаклары.
35. Фразеологик әйтелмәләрне классификацияләү мәсьәләсе.
36. Татар телендәге парлы сүзләрнең структур-ясалыш үзенчәлекләре
37. Ономастиканың төп тармаклары һәм аларны өйрәнүнең әңәмияте.

7.1. Основная литература:

1. Галиуллина Г.Р. Хәзерге татар теле лексикологиясе. - Казан:КФУ, 2013. - 124 б.
Галиуллина, Г.Р. Татар теле. Лексикология: таблицалар, схемалар, анализ үрнәкләре, күнегүләр, сүзлекчә: югары с-ф укучылары һәм студентлары өчен / Г. Р. Галиуллина.?Казан: Мәгариф, 2007. - 94 б.
2. Лексик берәмлекләрне лингвокультурологик аспекта тикшерү: [уку-уқыту методик кулланма] / [авт.-төз.] Г. Р. Галиуллина; Казан дәүләт ун-ты.?Казан]: Казан дәүләт университеты, 2009.?19 б
3. Современный русский язык. Лексикология: теория, тренинг, контроль: Учебное пособие / Н.А. Кузьмина. - 2-е изд., исправ. - М.: Флинта: Наука, 2010. - 226 с.
<http://znanium.com/bookread.php?book=320741>

7.2. Дополнительная литература:

1. Болотнова, Н. С. Современный русский язык: Лексикология. Фразеология. Лексикография [Электронный ресурс] : Контрольно-тренировочные задания: Учеб.пособие / Н. С. Болотнова, А. В. Болотнов. - М.: Флинта : Наука, 2009. - 224 с. <http://znanium.com/bookread.php?book=405907>
2. Современный русский язык. Лексикология и фразеология: Учеб.задания для студентов филол. фак. / Казан. гос. ун-т, Филол. фак.; [Сост. Л.К. Байрамова].?Казань: [Казан.гос. ун-т], 2004. - 30 с.

7.3. Интернет-ресурсы:

БиблиоРосика - www.bibliorosica

библиотечная система Лань - <http://e.lanbook.com/>

книгафонд - www.knigafound.com

Научная библиотека КФУ - www.kpfu.ru/portal/docs/F451166139/Library.jpg - <http://www.kpfu.ru/portal/docs/F451166139/Library.jpg>

ЭБС Знаниум - Znanium.com

8. Материально-техническое обеспечение дисциплины(модуля)

Освоение дисциплины "Современный татарский язык: Лексикология, фразеология" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения:

Мультимедийная аудитория, вместимостью более 60 человек. Мультимедийная аудитория состоит из интегрированных инженерных систем с единой системой управления, оснащенная современными средствами воспроизведения и визуализации любой видео и аудио информации, получения и передачи электронных документов. Типовая комплектация мультимедийной аудитории состоит из: мультимедийного проектора, автоматизированного проекционного экрана, акустической системы, а также интерактивной трибуны преподавателя, включающей тач-скрин монитор с диагональю не менее 22 дюймов, персональный компьютер (с техническими характеристиками не ниже Intel Core i3-2100, DDR3 4096Mb, 500Gb), конференц-микрофон, беспроводной микрофон, блок управления оборудованием, интерфейсы подключения: USB, audio, HDMI. Интерактивная трибуна преподавателя является ключевым элементом управления, объединяющим все устройства в единую систему, и служит полноценным рабочим местом преподавателя. Преподаватель имеет возможность легко управлять всей системой, не отходя от трибуны, что позволяет проводить лекции, практические занятия, презентации, вебинары, конференции и другие виды аудиторной нагрузки обучающихся в удобной и доступной для них форме с применением современных интерактивных средств обучения, в том числе с использованием в процессе обучения всех корпоративных ресурсов. Мультимедийная аудитория также оснащена широкополосным доступом в сеть интернет. Компьютерное оборудование имеет соответствующее лицензионное программное обеспечение.

Компьютерный класс, представляющий собой рабочее место преподавателя и не менее 15 рабочих мест студентов, включающих компьютерный стол, стул, персональный компьютер, лицензионное программное обеспечение. Каждый компьютер имеет широкополосный доступ в сеть Интернет. Все компьютеры подключены к корпоративной компьютерной сети КФУ и находятся в едином домене.

Лингафонный кабинет, представляющий собой универсальный лингафонно-программный комплекс на базе компьютерного класса, состоящий из рабочего места преподавателя (стол, стул, монитор, персональный компьютер с программным обеспечением SANAKO Study Tutor, головная гарнитура), и не менее 12 рабочих мест студентов (специальный стол, стул, монитор, персональный компьютер с программным обеспечением SANAKO Study Student, головная гарнитура), сетевого коммутатора для структурированной кабельной системы кабинета.

Лингафонный кабинет представляет собой комплекс мультимедийного оборудования и программного обеспечения для обучения иностранным языкам, включающий программное обеспечение управления классом и SANAKO Study 1200, которые дают возможность использования в учебном процессе интерактивные технологии обучения с использование современных мультимедийных средств, ресурсов Интернета.

Программный комплекс SANAKO Study 1200 дает возможность инновационного ведения учебного процесса, он предлагает широкий спектр видов деятельности (заданий), поддерживающих как практики слушания, так и тренинги речевой активности: практика чтения, прослушивание, следование образцу, обсуждение, круглый стол, использование Интернета, самообучение, тестирование. Преподаватель является центральной фигурой процесса обучения. Ему предоставляются инструменты управления классом. Он также может использовать многочисленные методы оценки достижений учащихся и следить за их динамикой. SANAKO Study 1200 предоставляет учащимся наилучшие возможности для выполнения речевых упражнений и заданий, основанных на текстах, аудио- и видеоматериалах. Вся аудитория может быть разделена на подгруппы. Учащиеся могут работать самостоятельно, в автономном режиме, при этом преподаватель может контролировать их действия. В состав программного комплекса SANAKO Study 1200 также входит модуль Examination Module - модуль создания и управления тестами для проверки конкретных навыков и способностей учащегося. Гибкость данного модуля позволяет преподавателям легко варьировать типы вопросов в тесте и редактировать существующие тесты.

Также в состав программного комплекса SANAKO Study 1200 также входит модуль обратной связи, с помощью которых можно в процессе занятия провести экспресс-опрос аудитории без подготовки большого теста, а также узнать мнение аудитории по какой-либо теме.

Каждый компьютер лингафонного класса имеет широкополосный доступ к сети Интернет, лицензионное программное обеспечение. Все универсальные лингафонно-программные комплексы подключены к корпоративной компьютерной сети КФУ и находятся в едином домене.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе "БиблиоРоссика", доступ к которой предоставлен студентам. В ЭБС "БиблиоРоссика" представлены коллекции актуальной научной и учебной литературы по гуманитарным наукам, включающие в себя публикации ведущих российских издательств гуманитарной литературы, издания на английском языке ведущих американских и европейских издательств, а также редкие и малотиражные издания российских региональных вузов. ЭБС "БиблиоРоссика" обеспечивает широкий законный доступ к необходимым для образовательного процесса изданиям с использованием инновационных технологий и соответствует всем требованиям федеральных государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (ФГОС ВПО) нового поколения.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе "ZNANIUM.COM", доступ к которой предоставлен студентам. ЭБС "ZNANIUM.COM" содержит произведения крупнейших российских учёных, руководителей государственных органов, преподавателей ведущих вузов страны, высококвалифицированных специалистов в различных сферах бизнеса. Фонд библиотеки сформирован с учетом всех изменений образовательных стандартов и включает учебники, учебные пособия, УМК, монографии, авторефераты, диссертации, энциклопедии, словари и справочники, законодательно-нормативные документы, специальные периодические издания и издания, выпускаемые издательствами вузов. В настоящее время ЭБС ZNANIUM.COM соответствует всем требованиям федеральных государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (ФГОС ВПО) нового поколения.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе Издательства "Лань", доступ к которой предоставлен студентам. ЭБС Издательства "Лань" включает в себя электронные версии книг издательства "Лань" и других ведущих издательств учебной литературы, а также электронные версии периодических изданий по естественным, техническим и гуманитарным наукам. ЭБС Издательства "Лань" обеспечивает доступ к научной, учебной литературе и научным периодическим изданиям по максимальному количеству профильных направлений с соблюдением всех авторских и смежных прав.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе "Консультант студента", доступ к которой предоставлен студентам. Электронная библиотечная система "Консультант студента" предоставляет полнотекстовый доступ к современной учебной литературе по основным дисциплинам, изучаемым в медицинских вузах (представлены издания как чисто медицинского профиля, так и по естественным, точным и общественным наукам). ЭБС предоставляет вузу наиболее полные комплекты необходимой литературы в соответствии с требованиями государственных образовательных стандартов с соблюдением авторских и смежных прав.

Освоение дисциплины "Лексика современного татарского языка" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения: Мультимедийная аудитория, вместимостью более 60 человек. Мультимедийная аудитория состоит из интегрированных инженерных систем с единой системой управления, оснащенная современными средствами воспроизведения и визуализации любой видео и аудио информации, получения и передачи электронных документов. Типовая комплектация мультимедийной аудитории состоит из: мультимедийного проектора, автоматизированного проекционного экрана, акустической системы, а также интерактивной трибуны преподавателя,

включающей тач-скрин монитор с диагональю не менее 22 дюймов, персональный компьютер (с техническими характеристиками не ниже Intel Core i3-2100, DDR3 4096Mb, 500Gb), конференц-микрофон, беспроводной микрофон, блок управления оборудованием, интерфейсы подключения: USB, audi, HDMI. Интерактивная трибуна преподавателя является ключевым элементом управления, объединяющим все устройства в единую систему, и служит полноценным рабочим местом преподавателя. Преподаватель имеет возможность легко управлять всей системой, не отходя от трибуны, что позволяет проводить лекции, практические занятия, презентации, вебинары, конференции и другие виды аудиторной нагрузки обучающихся в удобной и доступной для них форме с применением современных интерактивных средств обучения, в том числе с использованием в процессе обучения всех корпоративных ресурсов. Мультимедийная аудитория также оснащена широкополосным доступом в сеть интернет. Компьютерное оборудование имеет соответствующее лицензионное программное обеспечение.

Компьютерный класс, представляющий собой рабочее место преподавателя и не менее 15 рабочих мест студентов, включающих компьютерный стол, стул, персональный компьютер, лицензионное программное обеспечение. Каждый компьютер имеет широкополосный доступ в сеть Интернет. Все компьютеры подключены к корпоративной компьютерной сети КФУ и находятся в едином домене. Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе "БиблиоРоссика", доступ к которой предоставлен студентам. В ЭБС "БиблиоРоссика" представлены коллекции актуальной научной и учебной литературы по гуманитарным наукам, включающие в себя публикации ведущих российских

издательств гуманитарной литературы, издания на английском языке ведущих американских и европейских издательств, а также редкие и малотиражные издания российских региональных вузов. ЭБС "БиблиоРоссика" обеспечивает широкий законный доступ к необходимым для образовательного процесса изданиям с использованием инновационных технологий и соответствует всем требованиям федеральных государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в

электронно-библиотечной системе "ZNANIUM.COM", доступ к которой предоставлен студентам. ЭБС "ZNANIUM.COM" содержит произведения крупнейших российских учёных, руководителей государственных органов, преподавателей ведущих вузов страны, высококвалифицированных специалистов в различных сферах бизнеса. Фонд библиотеки сформирован с учетом всех изменений образовательных стандартов и включает учебники, учебные пособия, УМК, монографии, авторефераты, диссертации, энциклопедии, словари и справочники, законодательно-нормативные документы, специальные периодические издания и издания, выпускаемые издательствами вузов. В настоящее время ЭБС ZNANIUM.COM соответствует всем требованиям федеральных государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (ФГОС ВПО) нового поколения.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе "КнигаФонд", доступ к которой предоставлен студентам. Электронно-библиотечная система "КнигаФонд" реализует легальное хранение, распространение и защиту цифрового контента учебно-методической литературы для вузов с условием обязательного соблюдения авторских и смежных прав. КнигаФонд обеспечивает широкий законный доступ к необходимым для образовательного процесса изданиям с использованием инновационных технологий и соответствует всем требованиям новых ФГОС ВПО.

Программа составлена в соответствии с требованиями ФГОС ВПО и учебным планом по направлению 44.03.01 "Педагогическое образование" и профилю подготовки Родной (татарский) язык и литература .

Автор(ы):

Галиуллина Г.Р. _____
" " 201 __ г.

Рецензент(ы):

Хадиева Г.К. _____
" " 201 __ г.